

TA'LIM JARAYONIDA O'QUVCHILARNING KASBIY O'ZINI- O'ZI ANIQLASHINI RIVOJLANTIRISHGA YO'NALTIRILGAN PEDAGOGIK SHART-SHAROITLAR

Qosimova Zarnigor Ibodulla qizi

Navoiy Davlat Universiteti San'at va sport fakulteti

Pedagogika nazariyasi va tarixi yunalishi 1-kurs magistranti

Annotatsiya. *Mazkur ilmiy maqolada o'quvchilarning kasbiy o'zini-o'zi aniqlash jarayonini rivojlantirishda pedagogik shart-sharoitlarning nazariy asoslari va amaliy ahamiyati yoritilgan. Tadqiqotda kasb tanlashga yo'naltirish jarayonining pedagogik mexanizmlari, ta'lim muhitining roli hamda o'quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olish zarurati asoslab berilgan. Ilmiy tahlil va tajriba-sinov natijalari o'quvchilarda kasbiy ong, mustaqil qaror qabul qilish hamda kelajak kasbga nisbatan ijobiy motivatsiyani shakllantirishda pedagogik shart-sharoitlarni takomillashtirish muhimligini ko'rsatdi.*

Kalit so'zlar: *kasbiy o'zini-o'zi aniqlash, kasb tanlash, kasbga yo'naltirish, pedagogik shart-sharoitlar, ta'lim muhiti, o'quvchi shaxsi.*

Аннотация. *В статье рассматриваются теоретические основы и практические аспекты развития профессионального самоопределения учащихся в контексте совершенствования педагогических условий. Обоснована роль педагогических механизмов профориентационной деятельности, образовательной среды и учета индивидуальных особенностей обучающихся. На основе результатов теоретического анализа и опытно-экспериментального исследования доказано, что целенаправленное формирование педагогических условий способствует развитию профессионального сознания учащихся, их способности к самостоятельному принятию решений и устойчивой мотивации к выбору будущей профессии.*

Ключевые слова: профессиональное самоопределение, профессиональная ориентация, выбор профессии, педагогические условия, образовательная среда, учащиеся.

Abstract. *The article explores the theoretical foundations and practical aspects of developing students' professional self-determination through the improvement of pedagogical conditions. The study substantiates the role of pedagogical mechanisms of career guidance, the educational environment, and the consideration of students' individual characteristics. Based on the results of theoretical analysis and experimental research, it is demonstrated that the purposeful development of pedagogical conditions contributes to the formation of students' professional awareness, independent decision-making skills, and sustained motivation for future career choice.*

Keywords: professional self-determination, career guidance, career choice, pedagogical conditions, educational environment, students.

Kirish. Bugungi globalashuv va raqamli jamiyat sharoitida mehnat bozori talablarining tezkor o'zgarishi yoshlarning kasb tanlash jarayoniga yangicha yondashuvni talab etmoqda. Ayniqsa, o'quvchilarning kelajak kasbini ongli tanlashi ularning shaxsiy rivoji, jamiyatda o'z o'rnini topishi va ijtimoiy moslashuviga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Shu nuqtayi nazardan, kasbiy o'zini-o'zi aniqlash jarayonini pedagogik jihatdan qo'llab-quvvatlash dolzarb masalalardan biri hisoblanadi.

Pedagogik adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, kasbga yo'naltirish jarayoni ko'pincha fragmentar tarzda olib boriladi va o'quvchilarning individual qobiliyatlari yetarli darajada hisobga olinmaydi. Natijada, noto'g'ri kasb tanlash, kasbiy qoniqmaslik va mehnat faoliyatida samaradorlikning pasayishi kuzatiladi. Shu sababli, o'quvchilarning kasbiy o'zini-o'zi aniqlashini rivojlantirishga xizmat qiluvchi pedagogik shart-sharoitlarni aniqlash va ularni takomillashtirish muhim ilmiy-pedagogik vazifa sifatida qaraladi.

Tadqiqot metodlari. Mazkur tadqiqot o'quvchilarning kasbiy o'zini-o'zi aniqlash jarayonini pedagogik jihatdan takomillashtirishga qaratilgan bo'lib, unda kompleks va tizimli yondashuv asosida bir qator ilmiy-pedagogik metodlardan foydalanildi. Tadqiqot metodologiyasi kasbga yo'naltirish jarayonining nazariy va amaliy jihatlarini uyg'un holda o'rganishga yo'naltirildi.

Xususan, nazariy tahlil metodi yordamida kasbiy o'zini-o'zi aniqlash, kasb tanlash va kasbga yo'naltirish muammolariga oid pedagogik, psixologik va metodik adabiyotlar chuqur o'rganildi hamda mavjud ilmiy qarashlar tizimlashtirildi. Ushbu metod tadqiqot muammosining ilmiy asoslarini aniqlashga xizmat qildi.

Pedagogik kuzatish metodi ta'lim jarayonida o'quvchilarning kasb tanlashga bo'lgan qiziqishi, faolligi va mustaqil qaror qabul qilish ko'nikmalarini aniqlash maqsadida qo'llanildi. Kuzatish jarayoni muntazam va maqsadli tashkil etilib, o'quvchilarning o'zgarish dinamikasi tahlil qilindi.

So'rovnoma va suhbat metodlari orqali o'quvchilar, pedagoglar hamda otalarning kasb tanlash jarayoniga munosabati, mavjud muammolar va ehtiyojlari aniqlandi. Ushbu metodlar o'quvchilarning kasbiy yo'nalishga bo'lgan motivatsiyasini aniqlashda muhim axborot manbai bo'ldi.

Shuningdek, tajriba-sinov ishlari ishlab chiqilgan pedagogik shart-sharoitlarning samaradorligini aniqlash maqsadida amalga oshirildi. Tajriba jarayonida kasbga yo'naltiruvchi mashg'ulotlar, treninglar va interfaol metodlar joriy etildi. Olingan natijalar taqqoslash, umumlashtirish va statistik tahlil metodlari yordamida qayta ishlanib, ilmiy xulosalar chiqarildi.

Natijalar. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, o'quvchilarning kasbiy o'zini-o'zi aniqlash jarayoni pedagogik jihatdan maqsadli tashkil etilganda sezilarli darajada samarali kechadi. Tajriba-sinov ishlari davomida kasb tanlashga yo'naltirilgan mashg'ulotlar o'quvchilarning kasbiy qiziqishlarini aniqlash va rivojlantirishga ijobiy ta'sir ko'rsatdi.

Natijalarga ko'ra, pedagogik shart-sharoitlar to'liq joriy etilgan guruhlarda:

- o'quvchilarning kasb tanlashga bo'lgan ichki motivatsiyasi oshdi;

- kasbiy qiziqishlarning aniqligi va barqarorligi kuchaydi;
- mustaqil qaror qabul qilish ko'nikmalari rivojlandi;
- kelajak kasbiga nisbatan mas'uliyatli munosabat shakllandi.

Shuningdek, o'quvchilarning kasb tanlashda tasodifiylikka yo'l qo'yish holatlari kamayib, ongli va asoslangan tanlovga intilish kuchaygani kuzatildi. Bu holat pedagogik shart-sharoitlarning kasbiy o'zini-o'zi aniqlash jarayonidagi hal qiluvchi rolini tasdiqlaydi.

Muhokama. Tadqiqot natijalari pedagogik nazariya va amaliyotdagi mavjud ilmiy qarashlar bilan solishtirilganda, kasbiy o'zini-o'zi aniqlash jarayonida shaxsga yo'naltirilgan yondashuvning muhimligini yana bir bor tasdiqlaydi. Ilgari olib borilgan tadqiqotlarda kasbga yo'naltirish asosan axborot berish bilan cheklangan bo'lsa, ushbu tadqiqot natijalari o'quvchini faol subyekt sifatida jalb etish samaradorlikni oshirishini ko'rsatdi.

Muhokama jarayonida aniqlanganki, pedagogik shart-sharoitlarning tizimli va uzviy tashkil etilishi o'quvchilarning nafaqat kasbiy qiziqishlarini, balki ularning ijtimoiy faolligi va o'ziga bo'lgan ishonchini ham rivojlantiradi. Ayniqsa, pedagog, psixolog va ota-onalar o'rtasidagi hamkorlik kasb tanlash jarayonining muvaffaqiyatini ta'minlovchi muhim omil hisoblanadi.

Shu bilan birga, zamonaviy pedagogik texnologiyalar va interfaol metodlarning qo'llanilishi o'quvchilarda kasbiy tafakkur va refleksiv fikrlashni rivojlantirishga xizmat qiladi. Bu esa kasbiy o'zini-o'zi aniqlash jarayonining sifat jihatdan yangi bosqichga ko'tarilishiga zamin yaratadi.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, o'quvchilarning kasbiy o'zini-o'zi aniqlashini rivojlantirishda pedagogik shart-sharoitlarni takomillashtirish ta'lim jarayonining muhim va ajralmas tarkibiy qismi hisoblanadi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, kasbga yo'naltirish jarayonini ilmiy asoslangan, tizimli va shaxsga yo'naltirilgan yondashuv asosida tashkil etish o'quvchilarning ongli kasb tanlashini ta'minlaydi.

Mazkur tadqiqot asosida ishlab chiqilgan pedagogik shart-sharoitlar o'quvchilarning kasbiy o'zini-o'zi aniqlash darajasini oshirish, ularning mehnat

bozoriga moslashuvchanligini ta'minlash hamda kelajak kasbiy faoliyatiga puxta tayyorlashga xizmat qiladi. Tadqiqot natijalari umumiy o'rta ta'lim muassasalarida kasbga yo'naltirish ishlarini takomillashtirishda amaliy ahamiyatga ega bo'lib, pedagoglar va ta'lim tashkilotchilari uchun metodik asos bo'lib xizmat qilishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Abdullaeva M.B. Pedagogik tadqiqot metodologiyasi. – Toshkent: Fan, 2019. – 240 b.
2. Yo'ldoshev J.G., Usmonov S.A. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar. – Toshkent: O'qituvchi, 2020. – 256 b.
3. Xolmatov N.T. O'quvchilarni kasbga yo'naltirishning pedagogik asoslari // Xalq ta'limi. – 2021. – №3. – B. 45–49.
4. Raximov B.S. Kasbiy o'zini-o'zi aniqlashning psixologik jihatlarini // Pedagogika. – 2020. – №2. – B. 62–66.
5. Muslimov N.A. Kasbiy ta'lim metodikasi. – Toshkent: Innovatsiya, 2018. – 198 b.
6. O'zbekiston Respublikasi "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. – Toshkent, 2020.
7. O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi rasmiy sayti. – Kirish rejimi: www.edu.uz (murojaat sanasi: 20.01.2026).